

sällskapen beslutat att icke utlämna lån till användning inom »tätare bebyggdt samhälle» och synes äfven därigenom möjligheten afskuren för understödjande af just den art af byggnadsverksamhet, som för ifrågavarande fall är den naturligaste, nämligen s. k. villakolonier för arbetare.

Med hänvisning till motionen n:o 119 år 1905, i hvad den icke här ofvan blifvit återgifven, samt med stöd af hvad jag här anført, tillåter jag mig således ånyo föreslå,

att Riksdagen ville för sin del besluta, att senare delen af mom. 2 i kungl. kungörelsen den 17 juni 1904 angående allmänna villkor och bestämmelser för den af Kungl. Maj:t och Riksdagen beslutade egnahemslånerörelse må erhålla följande förändrade lydelse:

Engahemslån må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger: för jordbrukslägenhet 5,000 kronor och för bostadslägenhet 4,200 kronor.

Stockholm den 25 januari 1906.

Ernst Beckman.

N:o 109.

Af herr **J. F. Larsson** i Lund, *om anslag till anställande af ytterligare en amanuens vid universitetsbiblioteket i Lund.*

Af det i statsrådet den 12 januarie 1904 förda protokoll öfver ocklesiastikärenden, hvilket åtföljde statsverksprepositionen till samma års Riksdag, inhemtas, att det större akademiska konsistoriet i Lund, under åberopande af ett i nämnda protokoll intaget yttrande af Lunds universitets bibliotekarie, hos kanslern för rikets universitet anhållit om utverkande af anslag för anställande vid universitetsbiblioteket af ytterligare två ordinarie amanuenser, hvilken hemställan jämväl af kanslern

med förord framburits till Kungl. Maj:t, men att vederbörande departementschef, som väl funnit den förebragta utredningen gifva vid handen, att universitetsbiblioteket i Lund nått den omfattning, att skötseln af detsamma svåriligen läte sig ombesörja med de arbetskrafter, som stode biblioteket till buds, dock ansett den stora förstärkning af personalen, som föreslagits, icke för det dåvarande fullt erforderlig, utan det närmast föreliggande behovet kunna afhjälpas genom anställande af ytterligare *en* amanuens, samt att i enlighet med departementschefens hemställda beslut fattats om aflåtande till Riksdagen af framställning om beviljande på ordinarie stat af nödigt anslag till aflöning åt ytterligare *en* amanuens vid universitetsbiblioteket i Lund. Denna framställning blef ock af Riksdagen bifallen.

Det kan ju visserligen icke nekas, att i förhållande till den ordinarie tjänstemannapersonal, som förut var anställd vid universitetsbiblioteket i Lund, eller en bibliotekarie, en vice bibliotekarie och två amanuenser, den af akademiska konsistoriet begärda tillökningen i arbetskraft med ytterligare två amanuenser kunde synas tämligen stor, men då ingen ny tjänstemannabefattning vid biblioteket inrättats sedan år 1844, intill dess 1904 års Riksdag anvisade medel till aflöning af ytterligare *en* ordinarie amanuens, och *en* personal af fyra ordinarie tjänstemän redan så tidigt som år 1844 måste hafva ansetts vara för biblioteket behöflig, synes det, som om bibliotekets utveckling under den angifna sextioårsperioden och förhållandena vid de öfriga statsbiblioteken hade kunnat erbjuda jämförelsepunkter nog till belysning af befogenheten af det större akademiska konsistoriets begäran om arbetskrafternas förstärkning med två ordinarie amanuenser. Universitetsbibliotekariens ofvan omförmälda yttrande angående bibliotekets behof af ökade arbetskrafter gifver i båda de nämnda hänseendena *en* utredning, hvilken, fränsedt att däri angifna förhållanden undergått någon ändring under de två år, som förflutit, sedan yttrandet afgafs, fortfarande torde kunna gifva god ledning för bedömandet af samma behof, hvarför jag tillåter mig hänvisa till detta såsom bilaga härvid fogade yttrande.

Om man oaktadt den fullständiga utredning, som sålunda förelåg i universitetsbibliotekariens yttrande, ändock möjligen kunnat i Lund hafva tvekat att begära så stor förstärkning af arbetskrafterna som den af bibliotekarien ifrågasatta, förföll likväl denna tvekan inför det förhållandet, att 1899 års Riksdag visat sig behjärta *en* framställning om *än* större förstärkning af arbetskrafterna vid universitetsbiblioteket i Upsala, hvarest sedan 1854 funnits anställda fem ordinarie tjänstemän:

bibliotekarie, vice bibliotekarie och tre amanuenser, hvilken personal år 1899 ökades på en gång med ytterligare en vice bibliotekarie och en amanuens, förutom ytterligare en vaktmästare, hvarjämte samtidigt bibliotekets anslag på extra stat till e. o. tjänstemän höjdes från 2,500 kronor till 3,500 kronor.

Det större akademiska konsistoriet i Lund, som icke kunnat frångå sin tidigare uppfattning om behovet af en förstärkning af universitetsbibliotekets arbetskrafter med två ordinarie amanuenser, har under sistlidet år bland sina så kallande riksdagspetita upprepat sin anhållan om ökning af bibliotekets tjänstemannapersonal till det antal, som två år tidigare ansetts vara af behovet påkalladt, och hos kanslersämbetet hemställt om dess medverkan för erhållande af nödigt anslag till aflöning af ytterligare en ordinarie amanuens. Efter hvad jag inhämtat, har konsistoriet i denna sin framställning ej blott åberopat den utredning, som tidigare förelegat, utan äfven fästat uppmärksamheten på vissa förhållanden, hvilka gjorde den begärda förstärkningen af arbetskrafterna än mer önskvärd nu än förut.

Redan i sitt förutnämnda yttrande hade universitetsbibliotekarien framhållit, att tjänstemannapersonalens otillräcklighet framträd i viss mån mindre bjärt, därför att två ålderstigna f. d. tjänstemän, förre vice bibliotekarierna A. Palm och Fr. Braune, alltjämt efter sitt afskedstagande åt biblioteket egnat ett träget arbete, hvars betydelse för institutionen framginge bland annat däraf, att Braune liksom före sitt afskedstagande ensam mottog, granskade och bokförde alla från boktryckarna ankommande tryckleveranser, ett arbete, som måste anses helt utfylla en ordinarie tjänstemans dagliga arbetstid. Det har emellertid nu upplysts, att Braune på grund af hög ålder och försvagad helsa tillkännagifvit sin afsikt att frånträda denna funktion; och ehuru Braune förklarar sig villig att efter måttet af sina krafter medverka vid arbetena inom biblioteket, har det dock funnits uppenbart, att sådan medverkan ingalunda kan på samma sätt som hittills bidraga till afhjälpande af bristen på arbetskrafter.

Äfven en annan omständighet, på grund hvaraf det nu ansetts vara för biblioteket af ännu större betydelse än för två år sedan att erhålla den ifrågasatta förstärkningen, har af det större akademiska konsistoriet framhållits, nämligen den, att bibliotekets öfverflyttning till dess nya lokaler är nära förestående, och att det syns högeligen önskvärdt, att så snart som möjligt efter flyttningen tiden för bibliotekets öppethållande måtte kunna utsträckas jämväl till eftermiddagarna, en anordning, som numera förekomme i de flesta större och mera besökta

bibliotek och som vid universitetet i Lund vore allmänt efterlängtd, men hvars genomförande med nödvändighet förutsatte personalens förstärkning.

Denna det större akademiska konsistoriets förnyade hemställen lär hafva vunnit kanslersämbetets förord; men Kungl. Maj:t har icke funnit lämpligt att i statsverkspropositionen göra framställning i ämnet till till Riksdagen. Detta torde icke gärna hafva kunnat bero därpå, att konsistoriets väl motiverade begäran funnits vara obillig, utan lär orsaken vara att söka däri, att mängden och storleken af anslagsäskanden ansetts böra mana till sparsamhet och undanskjutande af sådant, som förmenats kunna utan skada anstå. Det är naturligtvis mycket svårt för den, som ej är fackman, att afgöra, huru länge den ifrågasatta förstärkningen af arbetskrafterna vid universitetsbiblioteket i Lund må kunna undanskjutas, utan att institutionen däraf tager skada, eller om icke hvarje sådant undanskjutande innebär fara eller åtminstone synnerlig olägenhet. Såvidt jag af tillgängliga handlingar och öfriga mig bekanta förhållanden förmår bedöma, synes det närmast att antaga det senare. Må man blott besinna, att bibliotekets styresman under nu rådande förhållanden måste vid beräklandet af möjligheterna för en tillfredsställande skötsel af biblioteket såsom en viktig faktor medräkna, huruvida detsamma fortfarande må kunna tillgodogöra sig arbetshjälp af två pensionerade tjänstemän, af hvilka den ene i år uppnår 80, den andra 74 års ålder. Men äfven om den väl behöfliga förstärkningen af institutionens ordinarie arbetskrafter anses ännu något kunna uppskjutas, torde vara tydligt, att sådant uppskof måste blifva af mycket kort varaktighet. Det synes därför böra tagas under öfvervägande, hvilketdera som bör tillmätas större betydelse, ett eller annat års uppskof med en jämförelsevis ringa statsutgift eller stora svårigheter för en viktig statsinstitutions behöriga skötsel. Att den brist på tillräckliga arbetskrafter, hvilken endast ofullständigt blifvit afhulpen genom anställandet af en tredje amanuens, till hvars aflöning 1904 års Riksdag anvisat medel, skall fortfarande bereda stora svårigheter för bibliotekets skötsel, torde icke kunna förnekas af någon, som vill taga kännedom om de rådande förhållandena. Dessa svårigheter komma med nödvändighet att i hög grad ökas efter den nya biblioteksbyggnadens tagande i bruk, hvilket, efter hvad man meddelat mig, kommer att medföra icke så obetydliga förändringar i fråga om sättet för boksamlingens uppställning, i syfte att densamma må kunna med lätthet och i önskvärd utsträckning hållas för allmänheten tillgänglig. Det torde därför vara af stor betydelse för institutionen, att den redan tidigt

efter inflyttningen i sitt nya hem blifver utrustad med den personal, som för ett bibliotek af dess storlek måste anses erforderlig. Det är med tanke såväl härpå som på den stora uppgift, som våra universitetsbibliotek hafva att fylla ej blott för universiteten, utan äfven för vidsträckta kretsar utanför universiteten, som jag funnit mig böra hemställa, att det anslag för tillräcklig ökning af bibliotekets arbetskrafter, som i alla fall nödvändigt måste med det snaraste komma Lunds universitet till del, redan vid innevarande riksdag måtte beviljas. Jag hemställer alltså,

att Riksdagen måtte dels till aflöning åt ytterligare en amanuens vid universitetsbiblioteket i Lund på ordinarie stat bevilja ett anslag af 2,500 kronor, hvaraf 1,500 kronor såsom lön och 1,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar, dels ock medgifva, att innehafvare af samma amanuensbefattning må efter fem års väl vitsordad tjänstgöring åtnjuta ett ålderstillägg å lönen af 500 kronor och efter ytterligare fem års sådan tjänstgöring ett andra ålderstillägg, likaledes af 500 kronor, samt att dessa ålderstillägg må utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Stockholm den 24 januari 1906.

Jacob T. Larsson.

Bilaga.

Om Lunds universitets biblioteks behof af ökade arbetskrafter.

Anförande till det större akademiska konsistoriets i Lund
protokoll den 5 september 1903*

af

Universitetets bibliotekarie.

Under årens lopp hafva de tjänstepersonalen vid Lunds universitets bibliotek åliggande göromålen, såsom naturligt varit, alltmera ökats. Förvaltningen och värden af de år från år tillväxande samlingarna hafva alltjämt kräft mera arbete, och tjänstemännens tid har äfven alltmera tagits i anspråk för allmänhetens betjänande, i samma mån som biblioteket allt flitigare anlitas. Behofvet af ökade arbetskrafter är därför numera ytterst kännbart, och det är ju för öfrigt så godt som själfklart, att den ordinarie tjänstemannapersonal, som redan år 1844 ansågs för biblioteket behöflig — sedan dess har ingen ny tjänstemannabefattning inrättats — icke längre kan vara tillräcklig, äfven om man tager behörig hänsyn därtill, att aflöningsförhållandena i våra dagar äro relativt bättre, än de voro på 1840- och 1850-talet, och att således äfven mera arbete nu kan af tjänstemännen krävas.

Jag skall tillåta mig att anföra några sifferuppgifter och andra fakta, ägnade att åskådliggöra den utveckling, som inom biblioteket

* Efterföljande anförande afsåg att närmare motivera en tidigare af universitetsbibliotekarien gjord hemställan, att större akademiska konsistoriet måtte vidtaga åtgärder för utverkande af anslag för anställande vid universitetsbiblioteket af ytterligare tvenne ordinarie amanuenser med samma lönevillkor som åtnjutas af de hittillsvarande, eller en årlig aflöning af 2,500 kronor, däraf 1,000 kronor tjänstgöringspenningar, samt rätt till två ålderstillägg, hvardera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring.

ägt rum under de sista 60 åren. Härvid fäster jag mig särskildt vid tvenne tidpunkter i det förflutna, hvilka i viss mån kunna anses som vändpunkter i bibliotekets historia under förra århundradet, nämligen åren 1844 och 1885. Det förstnämnda året tillträdde E. W. Berling chefskapet för biblioteket, hvilket några år tidigare hade tagit i besittning de lokaler, som erhållits genom bibliotekshusets påbyggnad; samma år erhöll biblioteket med afseende på ordinarie tjänstemannabefattningar den utrustning, som det ännu äger. Året 1885 åter var det första året af Elof Tegnér's för biblioteket så betydelsefulla verksamhet som dettas chef; lokalen hade då under det näst föregående året utvidgats till sitt nuvarande omfång och i sammanhang därmed hade en tidsenlig läsesal blifvit inrättad, något som ju särskildt måste anses som en epokgörande tilldragelse i institutionens historia.

Det är ju naturligt, att göromålen inom biblioteket måste hafva anseeligt ökats sedan 1844; men äfven om man endast jämför förhållandena i våra dagar med dem som rådde år 1885, skall man finna en högst betydlig stegring.

De till ett biblioteks förvaltning hörande bestyren äro väsentligen af två slag: *dels* sådana, som åsyfta samlingarnas förökande och vård, *dels* sådana, som stå i samband med deras tillgänglighet för allmänheten.

Vårt biblioteks bokförråd förökas — bortsett från gåfvor, som naturligtvis icke låta beräkna sig — dels genom *köp*, dels genom *boktryckarnes årsleveranser*, dels genom *byte*.

Hvad då angår bibliotekets årliga tillväxt genom *köp*, så har den tydligtvis blifvit större i samma mån som detsammes årsinkomst och således äfven dess köpförmåga ökats. Jag har med afseende härför på räkenskaperna inhämtat, att till bokinköp i medeltal årligen användes under 1840-talet omkring 6,400 riksdaler riksgälds, under 1880-talet omkring 11,000 kronor; numera torde ett belopp af omkring 18,000 kronor kunna årligen för detta ändamål disponeras. Bokinköpens ombesörjande måste tydligen nu för tiden vara förenadt med vida mera arbete än i gamla dagar, detta icke blott därför, att större belopp än förr kunna för ändamålet användas, utan äfven och hufvudsakligen på den grund, att inköpens förberedande, som kräfver noggrannt genomgående af utländska bokkataloger och litterära tidskrifter, ofta äfven rådplägning med fackmän, måste blifva en allt drygare uppgift, i samma mån som den vetenskapliga produktionen ökas och de särskilda vetenskaperna alltmera specialiseras.

En högst betydlig stegring visar äfven bibliotekets accession genom *boktryckarnes årsleveranser*. Angående det svenska årstryckets omfång år 1844 har jag ej varit i tillfälle att skaffa mig några exakta upplysningar, men själfklart är, att det måste hafva varit helt obetydligt i jämförelse med hvad det är i våra dagar: tidningspressens alster på den tiden voro hvarken till antal eller omfång jämförliga med hvad som nu för tiden på detta område produceras, och äfven de så kallade småtryckens antal var ringa. År 1885 uppgick, enligt kungliga bibliotekets årsberättelse för 1886, det svenska boktrycket — accidenstryck, affischer och dylikt dock oräknade — till 9,504 stycken (tidningar och tidskrifter, som utkommit en gång i veckan eller oftare, räknade som endast ett tryckalster, under det att andra dylika publikationer räknats häftesvis). År 1901 — för 1902 saknas ännu uppgift — var antalet i stället 19,560; på 16 år hade det sålunda mer än fördubblats, och i samma mån har det arbete, som tryckleveransernas mottagande och granskning kräfver, ökats. Och kontrollen däröfver att boktryckarne verkligt fullgöra sin leveransskyldighet har naturligtvis blifvit vida mödosammare, allteftersom tryckeriernas antal ökats: detta lär vid början af år 1885 hafva varit 195, och nu uppgår det till öfver 400.

Angående bibliotekets *bytesförbindelser* på 1840-talet föreligga, så vidt jag kunnat finna, inga noggranna uppgifter, men af den tryckta accessionskatalogen för 1856 framgår, att biblioteket då utbytte skrifter med 21 utländska universitet eller andra läroanstalter, alla i Europa. Det var först på 1860-talet, sedan universitetets årsskrift börjat utgifvas, som ett något större antal bytesförbindelser kunde anknytas; år 1885 uppgick deras antal till 164, nu uppgår det till inemot 300, kring-spridda öfver hela världen. Antalet genom byte med utländska institutioner förvärfvade skrifter uppgick år 1885 till 2,284, år 1902 till 5,998. Att skötandet af bytesförbindelserna numera måste kräfva mycket mera arbete än i gamla tider, framgår ju tydligt af dessa siffror. Universitetets commercium litterarum har dock enligt min mening ännu icke nått den utveckling, som kunde vara önskvärd och gagnelig; med bibliotekets nuvarande fåtaliga personal skulle det emellertid knappast vara möjligt att ordentligt sköta en vidlyftigare bytesapparat.

Af hvad jag anført framgår, att bestyren med bokinköpens förberedande och ombesörjande, årstryckets emottagande och granskning samt bytesförbindelsernas skötande — med andra ord de göromål, som äro nödiga i och för bokförvärfvet — numera äro vida mera tidsödande än fordom varit fallet. I samma mån som den årliga accesionen ökas,

ökas emellertid äfven det arbete som erfordras för det förvärfvades inordnande i samlingarna och — för såvidt det icke är fråga om så kallade småtryck — dess katalogisering; äfven inbindningens ombesörjande har naturligtvis blifvit en vida drygare uppgift än tillföre. I fråga om katalogiseringen är jämnväl att märka, att densamma för att motsvara den moderna biblioteksteknikens fordringar måste utföras med vida större omsorg och noggrannhet, än man för 30 à 40 år sedan ansåg nödigt.

Om sålunda det arbete, som måste nedläggas på samlingarnas förökande och vård, är mångdubbelt större, än det var på 1840-talet, och äfven vid en jämförelse med förhållandena år 1885 visar en högst betydlig stegring, så är detta ej mindre fallet med de göromål, som stå i samband med bibliotekets tillgänglighet för allmänheten.

Angående den tid, under hvilken biblioteket på 1840-talet hölls öppet, föreligger, såvidt jag vet, för tiden före 1848 ingen säker uppgift, men antagligen var det en timme om dagen. Enligt ett konsistoriebeslut af 1839 skulle arbetsrummet 2 dagar i veckan, hvarje gång 2 timmar, hållas tillgängligt för arbete på stället, men detta beslut torde senare hafva blifvit upphäfdt eller fallit i glömska, ty då universitetskatalogen fr. o. m. 1848 meddelar uppgift om bibliotekets öppningstid, angifves denna ända till 1870 till endast en timme om dagen. Begagnandet på stället torde i alla händelser på 1840-talet hafva varit mycket obetydligt; utlåningen uppgick däremot redan 1844 till något öfver 3,500 volymer.

Först höstterminen 1870 infördes med afseende på bibliotekets tillgänglighet den förändring, att detta, den dagliga utlåningstimmen inberäknad, för begagnande på stället hölls öppet 3 timmar onsdagar och lördagar samt 2 timmar under öfriga söckendagar. Då emellertid läsesal alltjämt saknades och begagnandet således måste äga rum i bibliotekets enda arbetsrum, där utrymmet var mycket begränsadt, var antalet af dem, som drefvo studier på stället, fortfarande mycket ringa. Denna ordning bibehölls till 1885. — Under ferier hölls biblioteket under nämnda tid tillgängligt endast 2 gånger i veckan.

Med år 1885 inträdde en stor förändring i fråga om bibliotekets tillgänglighet. Den 2 januari nämnda år öppnades den nyinredda läsesalen, och i fråga om öppningstiden infördes den ordning, som ännu är gällande. Biblioteket hålles således numera som bekant öppet så väl för utlåning som för läsning på stället hvarje helgfri dag kl. 10 f. m.—2 e. m.; under ferierna hålles läsesalen öppen i samma utsträck-

ning som under terminerna, men på grund af de då disponibla arbetskrafternas otillräcklighet måste framtagandet af böcker från boksalarne samt utlåning då »i regeln» inskränkas till 2 dagar i veckan; ofta afvikes emellertid från denna regel. För öfrigt plägar tillfälle att arbeta i läsesalen lemnas åt forskare, som därom framställer begäran, på nästan hvad tid af dagen som helst, såvidt icke belyningsförhållandena lägga hinder i vägen. Såsom ett önskemål framhålles emellertid ofta, att biblioteket måtte kunna, liksom kungliga biblioteket i Stockholm och de flesta större bibliotek i utlandet, regelbundet hållas öppet äfven på eftermiddagarne, och tydligt är ju, att detta här i Lund som annorstädes skulle blifva till stort gagn för dem som önska anlita samlingarna. Jag har också tänkt mig att, sedan biblioteket inflyttat i sin nya byggnad, där bristen på belysning ej kommer att lägga hinder i vägen för öppningstidens utsträckning i nämnda riktning, detsamma bör under lästermin hållas öppet 6 à 7 timmar dagligen, om ock icke utlåning kan behöfva äga rum under alla dessa timmar. Äfven vore synnerligen önskvärdt, att jämväl under ferier expedierande af bokbeställningar dagligen kunde äga rum. Med nuvarande arbetskrafter äro emellertid ofvannämnda utvidgningar af bibliotekets tillgänglighet icke möjliga.

Under de år, som förflutit sedan 1885, har den öfver bibliotekets begagnande förda statistiken visat ett tämligen jämnt stigande. År 1885 besöktes biblioteket sålunda af 4,839 personer (låntagare eller i läsesalen arbetande), år 1902 af 11,297; förstnämnda år framtogs för begagnande ur boksalarne omkring 11,600 volymer, af hvilka omkring 4,500 hemlånades; statistiken för 1902 upptager 37,308 volymer såsom framtagna och däraf 13,261 såsom utlånade. Stegringen i fråga om bibliotekets begagnande under den jämförelsevis korta perioden 1885—1902 är således högst betydlig, och den tillökning i arbete, som därigenom vållats personalen, är det äfven.

För låneexpeditionens föreståndare har dessutom under den nämnda perioden tillkommit ett göromål, som i gamla tider var så godt som okänt, men som under de sista 10 à 15 åren blifvit allt drygare: förmedlandet af boklån från främmande bibliotek, resp. expedierandet af lån till andra orter. Under år 1902 hafva sålunda 480 lån (omfattande 627 volymer) för härvarande forskares räkning förmedlats från 27 olika bibliotek i Sverige och i utlandet; år 1890 — det första år från hvilket anteckning härom finnes — var antalet blott 130 lån från 7 bibliotek. Det är tydligt, att detta slag af lånerörelse vållar mycket besvär i form af korrespondens och bokföring.

De fakta jag anförde gifva tydligt vid handen, att under årens lopp alltmera af de tillgängliga arbetskrafterna måst anslås åt allmänhetens betjänande. Sedan med år 1885 låneexpeditionen fått särskild lokal, behöfde sålunda under loppet af åtskilliga år endast en tjänsteman vara där stationerad för att tillhandaga allmänheten; under 1885 och de närmaste åren kunde denne tjänsteman till och med, såsom af bibliotekets arbetsjournal framgår, medhinna att fullgöra åtskilligt annat arbete vid sidan af det till expeditionen hörande. Numera måste i regeln hans arbete under de 4 timmar, då biblioteket är öppet, helt och hållet egnas åt till expeditionen hörande göromål; vanligen åtgår hans öfriga dagliga tjänstgöringstid, och ofta en eller annan timme däröfver, till lånejournalernas förande samt korrespondensens skötande, och dock är en e. o. tjänsteman åtminstone under de båda sista timmarna af öppningstiden, då frekvensen plägar vara starkast, beordrad till hans biträde. Bestyret med framtagande af rekvirerade böcker och uppsättande af återställda sådana lägger också numera på ett helt annat sätt än tillföre beslag på de till sådan tjänstgöring indelade extra ordinarie amanuensernas krafter och söndersplittrar deras arbetstid, så att denna icke på långt när i samma grad som för till exempel ett tiotal af år sedan kan tagas i anspråk för katalogiseringsarbeten och dylikt.

Af hvad jag anförde torde otvetydigt framgå, att mitt påstående om den vid vårt universitetsbibliotek anställda personalens otillräcklighet ingalunda innebär någon öfverdrift. Att denna otillräcklighet icke under nuvarande förhållanden bjärtare framträder, beror i väsentlig mån därpå, att tvenne sedan resp. 7^{1/2} och 5 år tillbaka pensionerade tjänstemän, vice bibliotekarierna A. Palm och Fr. Braune, alltjämt fortsätta att åt detsamma egna ett tråget arbete. Om den betydelse, som detta arbete har för biblioteket, kan man göra sig en föreställning, om jag nämner, att bibliotekarien Palm dagligen egnar åtskilliga timmar åt revision och katalogisering af den betydliga samlingen af svenska biografiska småskrifter, hvarvid hans omfattande personalhistoriska insikter komma biblioteket till godo, samt att bibliotekarien Braune nu likasom före sitt afskedstagande ensam mottager, granskar och bokför alla från boktryckarne anländande tryckleveranser, ett arbete som måste anses fullt utfylla en ordinarie tjänstemans dagliga arbetstid. Det är ju emellertid mycket ovisst, huru länge dessa båda herrar kunna befinnas villiga att på detta sätt fortfara, och i alla händelser kommer förr eller senare den dag, då de vördnadsvärde gamle af rent naturliga skäl måste in-skränka sin verksamhet vid biblioteket eller helt och hållet upphöra

därmed: bibliotekarien Palm har i år uppnått 77 och bibliotekarien Braune 71 års ålder. Med tanke härpå och jämväl med hänsyn till vikten däraf att förstärkning af arbetskrafterna kommer till stånd, innan biblioteket — enligt hvad jag har skäl att hoppas under 1905 års sommar — skall öfverflyttas till sin nya byggnad, har jag icke vågat taga på mitt ansvar att längre dröja att för konsistoriet framhålla behovet af nämnda förstärkning. Frågan härom hade tydligen med fog kunnat väckas långt förr än nu. Att min företrädare icke gjorde detta och att jag själf icke ansett lämpligt att tidigare ifrågasätta åtgärder för fyllande af detta behof, har berott därpå att statsmakternas uppmärksamhet ju måst tagas i anspråk för andra för biblioteket viktiga anslagskraf, särskildt för beredande af nödigt utrymme för samlingarna samt för höjande af årsanslaget.

Att behovet af ökade arbetskrafter skall af någon bestridas, väntar jag icke; frågan kan helt visst endast komma att röra sig om huru stor förstärkning som erfordras. För min del anser jag emellertid efter mogen pröfning, att en ringare förstärkning än den af mig ifrågasatta, eller inrättande af två nya ordinarie amanuensjänster, icke kan blifva tillräcklig, derest biblioteket skall kunna tidsenligt förvaltas och på ett tillfredsställande sätt fylla de berättigade kraf, som ställas på detsamma. Och med tanke på förhållandena vid de båda andra stora svenska statsbiblioteken synes det mig också, som om min begäran vore fullt rimlig, ty i jämförelse med dessa bibliotek, hvilka båda under de sista decennierna erhållit betydlig förstärkning af sina arbetskrafter, under det att vid Lunds bibliotek personalen på nära 60 år ökats med endast en vaktmästare, är det sistnämnda biblioteket på ett i ögonen fallande sätt vanlottadt, äfven om man tager behörig hänsyn därtill, att de förstnämnda båda biblioteken på grund af sin storlek och den tydligtvis större frekvensen vid deras begagnande kunna behöfva större personal än vårt.

Kungliga bibliotekets stat upptager sålunda från och med år 1902 1 öfverbibliotekarie, 2 bibliotekarier och 5 ordinarie amanuenser, tillsammans åtta tjänstemän, samt därtill fem vaktmästare, för hvilka samtliga funktionärers aflöning, ifrågakommande ålderstillägg oberäknade, årligen utbetalas 34,700 kronor. Därjämte uppbär biblioteket under rubriken anslag »till vikariatsersättning, arfvoden och flitpenningar åt extra biträden, renskrifning, eftermiddagsservis m. m.» ett likaledes på ordinarie stat uppfördt belopp af 10,000 kronor. Sammanlagda anslaget till aflöningar utgör således 44,700 kronor.

Universitetsbibliotekets i Uppsala personal består sedan början af år 1900 af 1 bibliotekarie, 2 vice bibliotekarier och 4 ordinarie amanuenser, tillsammans *sju* tjänstemän, samt *tre* vaktmästare, för hvilka samtliga funktionärer aflöningen, efter första lönegraden beräknad, numera uppgår till 25,800 kronor; till arfvoden åt extra ordinarie amanuenser plägar Riksdagen årligen på extra stat bevilja ett anslag af 3,500 kronor. Aflöningarnas summa per år uppgår således till 29,300 kronor.

Universitetsbiblioteket i Lund har — sedan år 1844 — 1 bibliotekarie, 1 vice bibliotekarie och 2 ordinarie amanuenser, tillsammans *fyra* tjänstemän, samt — från och med år 1901 — *två* vaktmästare, för hvilka samtliga aflöningen, efter första lönegraden beräknad, uppgår till 16,200 kronor; anslag till arfvoden åt extra biträden plägar att af Riksdagen beviljas till belopp af 2,500 kronor årligen. Aflöningarnas summa per år uppgår således till 18,700 kronor; om den af mig nu ifrågasatta framställningen vinner framgång, kommer summan dock endast att stiga till 23,700 kronor.

Det är naturligtvis icke möjligt att exakt beräkna, hvilken proportion mellan tjänstemännens antal vid de nämnda tre biblioteken bör vara den riktiga. Kungl. biblioteket och universitetsbiblioteket i Uppsala äro båda till volymtalet större än vårt bibliotek — huru mycket större är svårt att säga. Det föreligger visserligen sifferuppgifter härom, men dessa grunda sig icke på under senaste tiden samtidigt företagna räkningar, utan bero delvis på sannolikhetskalkyl; och att för öfrigt det genom räkning erhållna volymantalet icke är en säker mätare på ett biblioteks omfattning, vet hvar och en, som är med dylika ting förtrogen. Villigt medgifver jag emellertid, att vårt bibliotek i anseende till volymtal är de båda öfriga rätt mycket underlägset; jag håller för troligt, ehuru jag ju därom ej kan med bestämdhet yttra mig, att Uppsala-bibliotekets volymtal är ungefär hälften större än Lundabibliotekets, och möjligen är kungl. bibliotekets ännu något större; härom föreligga olika uppgifter. Men på samma gång vill jag framhålla, att göromålets omfattning i ett bibliotek på intet vis kan anses stå i någon jämn proportion till volymtalet, icke så mycket beror på om detta till exempel är 200,000 eller 300,000, utan fastmera på storleken af den årliga tillväxten och på frekvensen i fråga om samlingarnas beagande.

Hvad då den årliga tillväxten angår, så är ju tydligt, att kungl. biblioteket är i tillfälle att inköpa vida mera utländsk litteratur än universitetsbiblioteken, då detsamma för köp och inbindning förfogar öfver 34,000 kronor årligen, under det att hvardera universitetsbibliote-

ket väl knappast kan härtill använda mera än omkring 24,000 kronor. I fråga om tillväxten af svenska bokpressens alster äro ju de trenne svenska statsbiblioteken i själfva verket likställda; dock bör härvid ej förbises, att kungl. bibliotekets egenskap af nationalbibliotek med afseende på det svenska tryckets fullständigande och vård på detsamma ställer fordringar, som väl icke i fullt så hög grad kunna anses gälla i fråga om universitetsbiblioteken. Men hvad tillväxten genom bytesförbindelser angår, står Kungl. biblioteket af lätt begripliga skäl långt efter universitetsbiblioteken, icke blott det Uppsaliensiska, utan äfven vårt.

I fråga om tillväxt genom köp och genom tryckleveranser äro de båda universitetsbiblioteken väl på det hela taget likställda. Men med afseende på tillväxt genom bytesförbindelser är Uppsalabiblioteket vårt vida öfverlägset. Jag har förut nämnt, att våra bytesförbindelser äro till antalet inemot 300; enligt hvad jag från Uppsala erfarit, uppgå de där till omkring 1,250. Det är tydligt, att under sådant förhållande själfva skötandet af bytesförbindelserna i Uppsala kräfver mycket mera arbete än i Lund. Behandlingen af det genom byte erhållna erfordrar naturligtvis äfven större arbete på förra stället än på det senare, dock tydligen icke i samma proportion som förbindelsernas upprätthållande, ty flertalet af de med afseende på antalet af sända skrifter mest gifvande förbindelserna, nämligen de med utländska universitet anknutna, äro ju för Uppsala och Lund gemensamma. — Den nu befintliga stora skillnaden mellan de båda biblioteken i fråga om bytesförbindelser kommer tydligtvis att minskas i samma mån som vårt universitets commercium litterarum, i enlighet med hvad jag förut framhållit som önskvärdt, utvidgas; men att vårt commercium någonsin kommer att uppnå de dimensioner, till hvilket det Uppsaliensiska hunnit, måste jag erkänna vara föga sannolikt.

Hvad åter angår frekvensen i fråga om de olika svenska statsbibliotekens begagnande, föreligga ju i de resp. årsberättelserna åtskilliga statistiska uppgifter därom. Uppgifter af detta slag kunna tydligen gifva en god ledning för bedömande af förhållanden utveckling inom ett och samma bibliotek, förutsatt att, såsom här i Lund varit fallet, de statistiska anteckningarna under en längre följd af år förts efter i det hela taget samma grundsatser. Men för jämförelse mellan förhållandena inom olika bibliotek kunna dylika siffror naturligtvis bilda en säker grundval endast i det fall, att beräkningen på de olika ställena ägt rum efter samma grunder. Detta är icke händelsen i fråga om de svenska biblioteken, och till följd af vissa för de särskilda biblioteken egendomliga förhållanden skulle det helt visst blifva svårt nog att vinna

full enhet med afseende på alla förekommande detaljer, äfven om försök i den riktningen gjordes. Vid jämförelse mellan förhållandena vid de olika biblioteken böra således de i dessas årsberättelser meddelade statistiska uppgifter användas med en viss varsamhet, så mycket mera som ändamålet med desammas meddelande icke gärna kan antagas hafva varit att lämna material för dylika jämförelser: i sådant fall hade väl de respektive biblioteksförvaltningarna sökt träffa öfverenskommelse om så vidt möjligt gemensamma beräkningsgrunder.

Då jag nu med ledning af statistiska siffror söker belysa frågan om den olika frekvensen i de svenska statsbiblioteken, så sker detta således under framhållande däraf, att de siffror som anföras ej böra fattas som exakta, utan endast som approximativt riktiga, uttryck för de förhållanden, hvilka de äsyfta att oskadliggöra.

De i respektive årsberättelser förekommande sifferuppgifterna rörande den nämnda frekvensen gifva således för åren 1900—1902 de medeltal, som jag nu går att angifva. (Att jag ej går något längre tillbaka i tiden beror därpå att man med år 1900 började att uti Uppsala följa ett i viss mån förändradt beräkningssätt, som i en viktig punkt mera än det tidigare använda öfverensstämmer med det i Stockholm och Lund tillämpade.)

Uti Kungliga biblioteket framtogos under de nämnda tre åren i medeltal 74,335 volymer, däraf 63,924 för begagnande i läsesalen och 10,411 för hemlån. På eftermiddagarna begagnades i läsesalen årligen i medeltal 18,359 volymer.

Uti Uppsala universitetsbibliotek framtogos i medeltal 52,187 volymer, däraf 37,953 för begagnande i läsesalen och 14,234 för hemlån. Hvad beträffar de för Uppsala egendomliga leveranserna till institutionerna af tidskriftshäften omedelbart efter deras ankomst uppgick volymantalet till i medeltal 5,344.

Uti Lunds universitetsbibliotek framtogos i medeltal 37,598 volymer, däraf 24,616 för begagnande i läsesalen och 12,982 för hemlån,

Af de nu anförda siffrorna torde nu kunna dragas den slutsats, att, såsom förklarligt är, frekvensen i vårt bibliotek är åtskilligt mindre än i de öfriga; men äfven synes mig framgå, att detta hufvudsakligen gäller begagnandet i läsesalen. I fråga om utlåning utom biblioteksloken tyckes däremot vårt bibliotek vara öfverlägset Kungliga biblioteket; och om man för Uppsalabibliotekets vidkommande icke fäster mera afseende än rimligt är vid de nämnda leveranserna till institutionerna, hvilka ju icke på långt när kunna vara för vederbörande förenade med samma besvär som annan utlåning, vill det synas mig, som om vårt bibliotek uti ifråga-

varande hänseende icke vore det Uppsalaliensiska synnerligen underlägset. Detta torde vara af väsentlig betydelse för uppskattandet af det jämförelsevis större eller mindre arbete, som åligger de respektive bibliotekens låneexpeditioner; ty det är ju tydligt, att tillhandahållandet af böcker i läsesalen vållar vida mindre besvär än deras utlånande, hvilket ju medför särskild bokföring, kontroll vid återlämnandet med flera bestyr.

Den jämförelse jag gjort mellan förhållandena vid de olika svenska statsbiblioteken synes mig gifva vid handen, att, därest vårt bibliotek erhåller den af mig ifrågasatta förstärkningen i arbetskrafter, en rimlig proportion kommer att i detta hänseende äga rum mellan de nämnda biblioteken.

Kungliga biblioteket komme då att, utöfver det antal funktionärer, som funnes i Lund, äga 1 tjänsteman i bibliotekariegraden, 1 amanuens och 3 vaktmästare samt att därjämte till »vikariatsersättning, arfvoden och flitpenningar åt extra biträden, renskrifning, eftermiddagsservis m. m.» årligen förfoga öfver 7,500 kronor mera än som här i Lund stode till buds för likartade ändamål. Jag äger emellertid icke tillräcklig kännedom om göromålens utsträckning inom Kungliga biblioteket för att jag skulle våga bestämdt yttra mig, huruvida det nämnda förhållandet mellan de båda bibliotekens arbetskrafter vore det rättvisaste tänkbara.

Universitetsbiblioteket i Uppsala komme att utöfver det antal funktionärer, som funnes i Lund, hafva en vicebibliotekarie och en vaktmästare, samt att till e. o. amanuensers aflönande årligen förfogar öfver 1,000 kronor mera än vårt bibliotek. Om rimligheten af denna proportion vågar jag med mera bestämdhet yttra mig; jag har nämligen en mera säker utgångspunkt för bedömandet i den utredning af Uppsala-bibliotekets behof af arbetskrafter, hvilken meddelas i en af bibliotekarien Annerstedt med afseende därpå till det större akademiska konsistoriet i Uppsala år 1898 gjord framställning. (Tryckt i Uppsala 1898; till större delen återgifven i statsverkspropositionen till 1899 års Riksdag.)

Uti nämnda framställning beräknar bibliotekarien Annerstedt 6 personer såsom erforderliga för utlåningsbestyrens skötande samt därutöfver en för tillsynen i läsesalen, tillsammans således 7 personer. Ehuru jag ju tänkt mig, att biblioteket skulle komma att dagligen hållas öppet vida längre tid än hittills — och längre tid än biblioteket i Uppsala nu hålles öppet — beräknar jag dock endast tillsammans 5 personer såsom här erforderliga för de nämnda göromålens skötande; jag tager nämligen hänsyn dels därtill att frekvensen här är mindre än i Upp-

sala, dels därtill att expeditiönsbestyren här torde blifva något enklare på grund af det nya bibliotekshusets, som jag hoppas, ändamålsenliga inredning; därjämte beräknar jag att tillsynen öfver läsesalen under vissa delar af öppningstiden skall kunna bestridas af låneexpeditionens personal.

Bibliotekarien Annerstedt anför vidare, att i Uppsala »skötsel» af den vidsträckta bytesförbindelsen med däraf följande omfattande korrespondens och nödig katalogisering fordrar sin egen man». Detta är nog fullkomligt riktigt för Uppsalabibliotekets vidkommande; här i Lund anser jag $\frac{1}{2}$ arbetskraft böra därför beräknas, men — med tanke på den stora önskvärdheten af bytesförbindelsernas utvidgning — icke mindre.

I Uppsala har vidare en tjänsteman fullt upp att göra med handhafvandet af det utländska trycket. För detta ändamål måste här samma arbetskraft vara erforderlig som i Uppsala.

Likasom i Uppsala kräver den svenska afdelningen i Lund två arbetskrafter; accessionen är ju på båda ställena densamma.

Inberäknadt institutionens chef, som väl här lika litet som i Uppsala bör tagas med i räkningen såsom bunden vid någon af de ofvan uppräknade funktionerna, erfordras enligt den ofvan gjorda jämförelsen här i Lund $9\frac{1}{2}$ arbetskrafter mot 12 i Uppsala. Om nu Uppsalabiblioteket har 7 ordinarie tjänstemän, och Lund 6, så måste på det förra stället 5 arbetskrafter utfyllas af e. o. tjänstemän, på det senare $3\frac{1}{2}$. Till extra biträden plägar Uppsalabiblioteket årligen erhålla 3,500 kronor, vårt 2,500; detta innebär i förhållande till det ofvan beräknade behovet en ganska riktig proportion, ty

$$5 : 3\frac{1}{2} = 3,500 : 2,450.$$

Huruvida de erforderliga extraordinarie arbetskrafterna erhållas på det sätt som sker i Uppsala, d. v. s. därigenom att den tillgängliga summan fördelas på i regeln 5 e. o. amanuenser, som arbeta 4 timmar dagligen hvardera, eller om, såsom här är brukligt, större delen af beloppet fördelas på ett jämförelsevis större antal extraordinarier med blott 2 timmars daglig tjänstgöring samt ett mindre belopp (vanligen 300 kr.) användes till remunererande af ett icke vid biblioteket genom förordnande fäst skrifbiträde, är naturligtvis af underordnad betydelse, blott den erforderliga arbetskvantiteten erhålles.